

אמר לה דוד: וכי מראין דם בלילה [דבליליא הוה הך מעשה, דכתיב התם דאמר דוד: "אם אשאר לנבל עד אור הבוקר משתיין בקיר"]⁵⁹⁰, והלא צריך להבחין אם הוא מחמשת מיני דמים הטמאין או לא? ⁵⁹⁰

אמרה לו: וכי דנין דיני נפשות בלילה? והכתיב: "דינו לבוקר משפט", וכתיב נמי: "והוקע אותם לה' נגד השמש", משמע דבעינן למידן דיני נפשות ביום דווקא?

אמר לה: נבל מורד במלכות הוא, ולא צריך ט-ב למידייניה.

אמרה לו: אמנם נמשחת למלכות על ידי שמואל, אבל עדיין שאול קיים, ולא יצא טבעך בעולם, שלא נתפרסמה מלכותך, ולהכי לא חשיב מורד במלכות ⁵⁹¹.

אמר לה: "ברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני [מנעת אותי] היום הזה מבא בדמים".

"דמים" — תרתי משמע! ומאי נינהו הני תרתי דמים?

אמר רב יהודה בר מנשיא: אל תקרי "בלתך" — אלא "לבלותך". שלא כמדת הקדוש ברוך הוא — מדת בשר ודם. מדת בשר ודם — מעשה ידיו מכלין אותו, שמעשה ידיו מתקיים גם אחרי מותו. אבל הקדוש ברוך הוא — מבלה מעשה ידיו.

וכתיב בתריה בקרא: "ואין צור כאלהינו". ודרשינן: אין צייר כאלהינו. שהרי אדם צר צורה על גבי הכותל, ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה, קרבים ובני מעים. אבל הקדוש ברוך הוא — צר צורה [היינו עובר] בתוך צורה של אמו, ומטיל בה רוח ונשמה, קרבים ובני מעים.

אביגיל — מנלן?

דכתיב: "והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר". ואיכא למתמה: מאי האי דכתיב "ויורדת בסתר ההר"? הא "ויורדת מן ההר" מובעי ליה למימר?!

אמר רבה בר שמואל: שבאה לשאול על עסקי דם הבא מן הסתרים.

שנטלה דם — והראתה לו ⁵⁸⁹.

589. שדוד היה רגיל לראות דמים, כדאיתא במס' ברכות [ד' ע"א], שאמר דוד: "ואני ידי מלוכלכות בדם וכו' לטהר אשה לבעלה".

590. מקשין, הא איתא במס' נדה [כ' ע"ב]: "רבי ראה דם בלילה — וטימא וכו'!"? וביאר היעב"ץ שם, דהתם היה לאור הנר, ובכהאי גוונא שרי לראות דם בלילה. אבל הכא — בדרך היה, ולא היה לאביגיל נר. שנאמר: "והיא יורדת בסתר". ועיי' בשו"ת מהרש"ם [ח"ג סי' ר"ג], שהביא בשם ספר האשכול [הל' נדה סי' ל"ט], דאף

591. ביאר העמק ברכה [בענין מצות כתיבת ס"ת, אות ד'], דבאמת דוד כבר נמשח למלך, אלא שהנהגת המלוכה לא היתה עדיין בידו. וסבר דוד, דדין מורד במלכות — תליא בדין מלך גרידא. ואמרה ליה אביגיל, דלא כן הדין, אלא דתליא בהנהגת המלוכה, והרי שאול קיים עדיין, ולא יצא טבעך בעולם!

ובפרשת דרכים [דרוש י"ב] כתב, שטענת

אלא, מלמד שגילתה את שוקה, וחלך לאורה שלש פרסאות⁵⁹², ונתאוה לה.

אמר לה: השמיעי לי!

אמרה לו: "לא תהיה זאת לך לפוקה" [פוקה היינו מכשול, כמו "פיק ברכים"].

והיינו תרתי דמים: דם דשפיכות דמים, ודם נדה⁵⁹³.

מדאמרה ליה: "לא תהיה לך זאת לפוקה" — מכלל דאיכא ביאה אחריתי שיכשל בה. ומאי ניהו? מעשה דבת שבע.

והא מסקנא הכי הואי, שהרי באמת נכשל בבת שבע. חזינן דנביאה היתה.

"והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים"⁵⁹⁴.

כי הוות מיפטרט מיניה, אמרה ליה: "והטיב ה' לאדוני וזכרת את אמתך".

אמר רב נחמן: היינו דאמרי אינשי: איתתא כהדי שותא פילכא, עם שהאשה מדברת — היא טווה. כלומר, עם שדברה עמו על בעלה, הזכירה בתוך כך את עצמה. שאם

אביגיל היתה, שכיון שנמשח למלכות כששאל עדיין מלך, לא נחשבת למלך ע"י משיחתו, כל זמן ששאל קיים. עיי"ש.

592. הקשו תוס', היאך גילתה אותה צדקת שוקה לפני דוד? שהרי אם הלך דוד לאורה ג' פרסאות, א"כ נמצא שהיתה מגולה זמן רב, וזה לא יתכן רק בכוונה?!

ותירצו, דבספרים מדוייקים נקוד לאורה. כלומר: לאור חמימות שלה. והיינו, שבאמת גלתה שוקה רק במקרה לזמן מועט, ולא מדעתה. אלא שמחמת כן נתאוה לה דוד, והלך לאור החמימות ג' פרסאות [כך ביאר השפת אמת את דברי התוס'. וכתב דברי המהרש"א מגומגמין בזה, עיי"ש]. ועיי' ברש"ש.

ובספר חנוכת התורה ג"כ עמד על דברי התוס', דלכא"ו מה שכתבו: "שנקוד בהן לאורה" — אין לו הבנה! [עיי' בלשון התוס'].

וביאר, דהפירוש כך הוא, דבספרים מדוייקים היה כתוב "לאור" ונקודה עליו, כך: לאור. וטעה המעתיק, וכתב: "לאורה". ובאמת צריך להיות כתוב: "לאורו". וכן הוא לשון תוס' הנמצא בספרים מדוייקים: "שנקוד בהן לאור", כלומר — לאור שלו וכו'.

ובשו"ת הרדב"ז [ח"ז סי' כ"ט] תירץ את קושית התוס', דלא גלתה שוקה לכתחילה, אלא כשהיתה יורדת בהר, נשבה רוח — וגלתה את שוקה. והיא לא היתה יודעת שאחרים רואין אותה, שהרי היתה בסתר ההרים, ולא ראו אלו את אלו.

593. כך משמע מפ"י רש"י ותוס'. והמהרש"א הקשה, הא איכא הכא איסור אשת איש החמור טפ"י? ופירש דהך תרתי דמים, היינו שתי מיתות ב"ד דאיסור א"א ושפיכות דמים. עיי"ש.

והרדב"ז [שם] תירץ, דסבר דוד, דכיון שנגמר דינו של נבל להריגה מפני שמרד במלכות, הרי אשתו למלך — כשאר נכסים. וכי היכי דשאר נכסים — מחיים שרו למלך, ה"ה לאשתו, דגברא קטילא הוא. וטועה היה בזה, דבשלמא שאר נכסים — מותרים מטעם הפקר, אבל איסור אשת איש, אינו נפקע — אלא בגט, או במיתת הבעל. עוד כתב, דאביגיל היתה פלגש לנבל, ולא היתה אשתו. עיי"ש שהאריך עוד בזה.

594. לכאורה, לפי ענין הדרש, אין למקרא זה מקום הכא. וכ"כ המהרש"א.

ימות בעלה — ישאנה דוד⁵⁹⁵.

איכא דאמרי: שפיל ואזיל בר אווזא, ועינוהי מיטייפי⁵⁹⁶ — צופין למרחוק.

חולדה — מנלן דנביאה הות?

דכתיב כאשר נמצא ספר התורה בימי יאשיהו: "ויהי כשמוע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו וגו' ויצו המלך את חלקיה הכהן וגו' לכו דרשו את ה' בעדי וגו' וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור וגו' אל חלדה הנביאה וגו'". שבחרו ללכת אליה, לדרוש מפיה דבר ה'.

ותמהינן: **ובמקום דקאי ירמיה** [שהרי היה ירמיה הנביא קיים בההוא זימנא, עיין רש"י], **היכי מתנביא איהי⁵⁹⁷?**

אמרי בי רב משמיה דרב: חולדה — קרובת ירמיה היתה, ולהכי לא הוה ירמיה מקפיד עליה.

ותמהינן: **ויאשיה גופיה, היכי שביק לירמיה, ומשדר לגבה דחולדה שתניבא לו?**

אמרי דבי רבי שילא: מפני שהנשים רחמניות הן⁵⁹⁸.

רבי יוחנן אמר: ירמיה לא הוה התם בההוא זימנא, שהלך להחזיר את עשרת השבטים של מלכות ישראל בשומרון — מגלותן [שהגלום שלמנאסר וסנחריב מלכי אשור. כדאיתא בספר מלכים ב' פרק י"ח].

ומנלן דבאמת אהדרר לעשרת השבטים?

דכתיב בנבואת יחזקאל, בזמן שנתנבא על חורבן בית ראשון: **"כי המוכר אל הממכר לא ישוב"**. דהיינו שהיובל ייבטל, והמוכר שדהו — לא תשוב אליו ביובל. חזינן שנהג יובל בזמנו.

והיאך אפשר שנהג אז יובל? הא יובל בטל כבר בימי חזקיה, שהרי בימיו גלו עשרת השבטים, וכתוב בענינא דיובל: **"לכל יושביה"**, ודרשינן מהאי קרא דיובל נוהג דווקא בזמן שכל יושביה עליה. ואם כן, היאך נביא מתנבא עליו שיבטל להבא?

אלא, מלמד שירמיה החזירן לעשרת השבטים, ויאשיהו בן אמון, שהיה ממלכי יהודה, מלך אף עליהן. וחזרו למנות שנות שמיטה, ואז נתנבא עליהן ירמיה שיבטל שוב היובל.

595. וכתב המהרש"א, דנראה דגם זה נתנבאה, שימות נבל בעלה, ודוד יזכרנה אז ביפיה.

596. כתב הרא"ש בהל' תפילין [פ"א ס' ב'] גבי הא שנקראו תפילין טוטפת: "א"נ, נקרא טוטפת, ע"ש שנתון בראש בין העינים. כמו: שפיל ואזיל בר אווזא — ועינוהי מטייפין".

597. תמה בעמק ברכה [בענין נביאים אות ב'], מאי קשיא לגמ', הרי באה אליה נבואה מה', והכובש נבואתו — חייב מיתה!?

ותירץ, דאיתא התם בקרא: "והיא יושבת בירושלים במשנה", ותרגם יונתן: "בבית אולפנא". משמע שהכינה לעצמה מקום מוכן לנבואה, להשיב לכל שואל בדבר ה'. ועל זה קשיא לגמ', היאך עשתה כך במקום דקאי ירמיה.

598. לא שחשב שתשנה נבואתה לטובה, אלא שתבקש עליהם רחמים, לשנות מרעה לטובה. מהרש"א.

מלך עליהן.

רב נחמן אמר — מהכא ילפינן לה. דכתיב: "הזנית אפרים נטמא ישראל". והיינו, שעל ידי עוון ירבעם שהיה מאפרים — נטמא ישראל, ועל ידי כך גלו.

וקאמר קרא, דאף על פי כן, יש להם תקוה על ידי יאשיהו שהוא מיהודה. והיינו דקאמר קרא: "גם יהודה שת קציר [עשה חיל וגדולה] לך בשובי שבות עמי" [מהרש"א].

ואסתר מנלן דנביאה הות?

דכתיב: "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות"⁵⁹⁹. והא "ותלבש אסתר בגדי מלכות" — מיבעי ליה למימר?!

אלא, מלמד שלבשתה רוח הקדש⁶⁰⁰. דכתיב הכא: "ותלבש"⁶⁰¹, וכתב התם: "ורוח לבשה"⁶⁰² את עמשי וגו"⁶⁰³.

דכתיב ביאשיהו, כשביער העבודה זרה מארצו, והיה בבית אל, ושרף את עצמות הכומרים על המזבח שעשה ירבעם בבית אל: "ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה?" [שתמה לפי שהיה ציון זה משונה מאחרים].

"ויאמרו אליו אנשי העיר: הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה, ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בבית אל". דהיינו, שאמרו לו, שהקבר הזה הוא של נביא, שניבא לפני שנים הרבה, שיישרפו עצמות הכהנים [כדאיתא במלכים א' פרק י"ג, עיי"ש כל המעשה].

וכי מה טיבו של יאשיהו מלך יהודה על המזבח בבית אל? והרי בית אל — של מלכי ישראל היתה, שהרי שם העמיד ירבעם מלך ישראל את העגל?!

אלא, מלמד שחזרו עשרת השבטים, ויאשיהו

רבים], דהיינו, שלפי שרצתה אסתר ללכת אל המלך, לבקש ממנו להרוג את המן, לכן לבשה רוח הקודש, להסתכל אולו עתיד לצאת ממנו זרע מעליא. ובפרט שבאמת אמרו חז"ל [גיטין נ"ז ע"ב]: "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק". וראתה ברוה"ק שכבר נולדו הזרע מעליא, ושוב לא יוליד, ומותר להרגו.

601. עיי' בשו"ת בנימין זאב [סי' ת"ג ד"ה אמנם אם] שכתב, דמהא דלבשתה רוח הקדש כשהלכה אל אחשוורוש, מוכח שלא עשתה שום עבירה בביאה זו. עיי"ש.

602. גבי אסתר כתיב: "ותלבש", דמשמע שהיא עצמה לבשה. וגבי עמשי כתיב: "ורוח לבשה", דמשמע שנתלבשה בו. וביאר בעל מדרש שמואל, דעמשי לא עשה שום הכנה כדי שתשרה עליו רוח הקדש, רק הרוח בא מאליה,

599. כתב רבי חיים פלאג'י בספרו מועד לכל חי [ענייני פורים], דיש ללבוש בגדי יום טוב מבערב, וזכר למה שנאמר: "ותלבש אסתר מלכות", וכן זכר למה שנאמר: "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות", ואיך יקרא פסוקים אלו והוא לבוש בבגדי חול?!

וכן כתב ביסוד ושורש העבודה [שער המפקד, ענייני פורים]: "גם הובא בספרים, שקודם תפילת מנחה זו [של ערב פורים], ראוי ללבוש בגדי שבת, ולהתפלל בהם מנחה". והכי נמי איתא בסידור ר"י עמדן [בענייני פורים]: "במנחה טובל ולבוש בגדי שבת".

וכ"כ הרמ"א [סי' תרצ"ה ס"ב] להלכתא: "יש שנהגו ללבוש בגדי שבת ויום טוב בפורים, וכן נכון". ועיי' בספר מחזיק ברכה להחיד"א [על השו"ע שם], שכתב טעם חדש בזה.

600. כתב בספר צוף דבש [הובא בשער בת

הרחם", וכתוב התב, ביהושע: "בתמנת הרם".

איתיביה רב עינא סבא לרב נחמן: שמונה נביאים והם כהנים — יצאו מרחב הזונה. ואלו הן: נריה, ברוך, ושריה, מחסיה, ירמיה, חלקיה, חנמאל ושלום.

רבי יהודה אומר: אף חולדה הנביאה — מבני בניה של רחב הזונה היתה. דכתיב הכא "בן תקוה", וכתוב התב: "את תקות חוט השני".

חזינן דחולדה מבני בניה של רחב הזונה היתה, ולא מבני בניו של יהושע!?

אמר ליה: עינא סבא! ואמרי לה: פתיא אוכמא!⁶⁰⁵ מיני ומינך — תסתיים שמעתא, על ידי ועל ירך יתפרש הדבר, דבאמת הא והא הוא. דאיגירא רחב⁶⁰⁶, ונסבה

אמר רב נחמן: לא יאה יחירותא לנשי, דהא תרתי נשי יחירן הויין — ופניין שמיייהו [מאוסין שמותייהן]⁶⁰⁴.

הדא מינייהו — שמנה זיבורתא [דבורה], וחדא — שמנה כרכושטא [חולדה].

זיבורתא — מנלן דיהירא הות?

דכתיב בה: "ותשלח ותקרא לברק". ואילו איהי — לא אזלה לגביה.

כרכושטא — מנלן?

דכתיב בה כשהשיבה למלך יאשיהו: "אמרו לאיש", ולא אמרה "אמרו למלך".

אמר רב נחמן: חולדה — מבני בניו של יהושע היתה. דכתיב הכא, בחולדה: "בן

ודבורה הם שפלים בבריות, הן לא עשו כך, אלא היו יחירין נגד אנשים חשובים כיאשיהו וברוך.

605. פי' בערוך: כלי שחור. וכתב המהרש"א דאין הכונה לגריעותא אלא לשבח, כדאמר ריב"ח [נדרים נ' ע"ב] כששאלה אותו בת קיסר: תורה מפוארה בכלי מכוער! ? אמר לה: אי הוו סנו הוו גמירין טפי.

ובעץ יוסף פירש, ד"פתיא אוכמא" היינו כלי שהושחר מחמת מלאכה, וקאמר ליה: כך אתה, רגיל ותדיר בתורה — עד שהושחרו פניך.

606. הקשו תוס', הא ד' עממין לית להו חתנות אפילו בגירות? ?

ותירצו דרחב לא היתה מז' עממין, אלא משאר עממין, ובאה לגור שם.

ובתוס' הרא"ש הביא, שפירש רב יהודאי גאון בשאלתות דרבי אחאי, דכיון דאיגיריה קודם כיבוש הארץ, מיד לאחר שילוח מרגלים,

ולבש אותו לצורך שעה. אבל גבי אסתר הצדקת, כחה ועוצם ידה עשה זאת, ע"י התעניות והתפילות, והיא המשיכה עליה בעצמה את רוח הקדש, להכי כתיב: "ותלבש".

603. תמה המהר"ץ חיות, א"כ, אמאי לא נחשב עמשי בין מ"ח נביאים שנתנבאו לישראל? ועוד, הרי מצינו הרבה אנשים שהיתה עליהם השפעת רוח הקודש, כגון עתניאל, אלדד ומידד, גדעון, יפתח, שמשון, שאול, ולא נחשבו בין מ"ח נביאים! [ובמורה נבוכים פרק מ"ה כתב, דרוח הקודש לחוד, ונבואה לחוד].

וכתב, שמצא בסדר עולם: אסתר נביאה היתה, דכתיב: "ותכתוב אסתר". והיינו, שלא הותר לכתוב שום דבר שלא בא בנבואה. ומדהותר לה הכתיבה — ש"מ שהיתה נביאה.

604. המהרש"א כתב, דר"ל, דאע"ג דסניין שמיייהו, והיה להם להשפיל עצמן, שהרי חולדה

יהושע⁶⁰⁷, וחולדה היתה מזרעם.

ומקשינן: ומי הוּו ליה זרעא ליהושע? והכתיב כשהכתוב מייחס את שבט אפרים: "וְזוֹן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ", ומיהושע ואילך לא ייחס איש?!

ומתרצינן: אמנם בני — לא הוּו ליה ליהושע⁶⁰⁸, אבל בנתן [בנות] — הוּו ליה.

טו-א ומקשינן: בשלמא אינהו — ירמיה וחנמאל, ברוך ושריה, מיפירשי שהיו נביאים [כמבואר ברש"י]. אלא אבהתייהו, נריה מחסיה חלקיה ושלוס, מנלן דנביאים הוּו?

ומתרצינן: בדעולא. דאמר עולא: כל מקום

שנכתב שמו וגם שם אביו בנביאות — בידוע שהוא נביא בן נביא⁶⁰⁹. וגבי ירמיה וחנמאל, ברוך ושריה — נכתב גם שם אבותם, ומהא ידעינן שהיו גם אבותיהם נביאים.

ואם נכתב שמו, ולא נכתב שם אביו — בידוע שהוא נביא, ולא בן נביא.

כל מקום ששמו ושם עירו מפורש — בידוע שהוא מאותה העיר.

ואם נכתב שמו ולא שם עירו — בידוע שהוא מירושלים.

במתניתא תנא הכי: כל שמעשיו ומעשה

נענש משום שהורה הלכה בפני רבו, שאמר למשה: "אדוני משה כלאם". ומלשון הגמ' שם משמע שלא היה לו זרע כלל, דהכי איתא התם: "אמר ר' לוי: כל דמותיב מלה קמיה רביה — אזיל לשאול [למיתה. רש"י שם] בלא ולד". וכן משמע ברש"י שם [ע"ב, ד"ה לא נענש]: "לא נענש יהושע להיות ערירי וכו'". אמנם הכא איתא בפירוש שהיו לו בנות.

609. שכיון שהזכירו בנביאות, הרי איש מפורסם הוא, ולא היה צריך לייחסו לאביו — אי לאו משום חשיבותיה דאביו, שגם הוא נביא היה. וכיו"ב להלן לגבי מעשים, שכל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין, ופירט לך הכתוב באחד מהן לשבח או לגנאי, הרי מפורש שם השבח או הגנאי, ולא היה צריך לייחסו לאביו אי לאו דבא להודיענו דגם הוא כמוהו. מהרש"א.

ועיי' בתוס' בכבא בתרא [ט"ו ע"ב, ד"ה בלעם], שכתבו דה"ה בנביאי אומות העולם, דהיכא שנכתב שמו ושם אביו בנביאות — בידוע שהוא נביא בן נביא. ולהכי אמרינן התם בגמרא, דגם אביו של בלעם היה נביא. אבל

ליכא בה משום "לא תחיה כל נשמה", ולא משום איסור נתין. ועיי' בטורי אבן שהאריך בזה.

ובתוס' במס' סוטה [ל"ה ע"ב, ד"ה לרבות כנענים] דחו תירוץ זה. וכתבו, דשמא על פי הדיבור היה. עיי"ש.

607. בספר אהבת יהונתן [לר' יהונתן אייבשיץ] על הפטרת פרשת שלח [ד"ה ויאמרו] הביא, דמקשין העולם, הא אמר רבינו הקדוש [פסחים קי"ב ע"ב]: "לא תנסבו גיורתא"!

וביאר, דיש שני מיני גרים. יש גרים שנשמתם מישראל, אלא שנתערבה בין האומות. ויש גרים, שהם הטובים שבאומות העולם, אבל באמת נשמתם — נשמת עכו"ם היא. ורחב — נשמתה היתה מישראל, והיתה במעלה גבוהה, ולכך נסבה יהושע. ודבר זה נרמז במה שאמרו לה המרגלים [יהושע ב' י"ד]: "נפשנו תחתיכם למות", דהיינו, שהיא היתה במדרגה גבוהה מהם. עיי"ש.

608. בגמ' בעירובין [ס"ג ע"א] איתא, שיהושע